

HÖGSTA DOMSTOLENS

BESLUT

Mål nr

meddelat i Stockholm den 13 juni 2008

Ö 901-07

KLAGANDE

AKH

Ombud: Advokat PS

MOTPART

BH

Ombud: Advokat PI

SAKEN

Avvisande av talan

ÖVERKLAGADE AVGÖRANDET

Hovrätten för Västra Sveriges beslut den 6 februari 2007 i mål Ö 4980-06

HÖGSTA DOMSTOLENS AVGÖRANDE

Högsta domstolen avslår överklagandet.

Det ankommer på tingsrätten att pröva frågan om rättegångskostnader i Högsta domstolen i samband med målet efter dess återupptagande.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

AKH har yrkat att Högsta domstolen skall upphäva beslutet om avvisning.

BH har bestritt bifall till AKHs talan samt yrkat ersättning för rättegångskostnader.

SKÄL

Sedan äktenskapet mellan BH och AKH upplösts har bodelningsbeslut meddelats mellan dem. Ett äktenskapsförord enligt vilket all egendom i äktenskapet skulle vara enskild har därvid, med delvis bifall till ett yrkande av AKH, på visst sätt jämkats av bodelningsförrättaren.

Enligt 17 kap. 8 § andra stycket äktenskapsbalken får en make som är missnöjd med bodelningen klandra den genom att inom fyra veckor väcka talan mot den andra maken vid den tingsrätt som har förordnat bodelningsförrättaren. Klandras inte bodelningen inom denna tid, har maken förlorat sin talan.

BH har rättidigt väckt talan mot AKH om klander av bodelningen. Han har därvid framställt yrkanden som bl.a. går ut på att bodelning skall ske efter vad som följer av äktenskapsförordet.

I svaromål ingivet efter utgången av klanderfristen har AKH dels bestritt BHs talan dels framställt yrkanden om att äktenskapsförordet skall i första hand lämnas utan avseende och i andra hand jämkas utöver den jämkning som ligger till grund för bodelningsbeslutet.

Frågan i målet är om en svarande i en klanderprocess kan framställa egna yrkanden trots att talan inte väckts inom klanderfristen.

Av fristregeln i 17 kap. 8 § andra stycket äktenskapsbalken följer att den make som vill ha en ändring till sin fördel av ett bodelningsbeslut har att väcka talan inom föreskriven klanderfrist. Bestämmelsen träffar båda makarna oberoende av vem av dem som väcker talan först.

AKHs nu ifrågavarande yrkanden går ut på att bodelningsbeslutet skall ändras till hennes fördel. Denna talan har inte framställts inom den lagstadgade klanderfristen. Som domstolarna har funnit skall den därför avvisas.

I avgörandet har deltagit: justitieråden Dag Victor (särskilt tillägg), Ann-Christine Lindeblad, Kerstin Calissendorff, Stefan Lindskog (referent, särskilt tillägg) och Lena Moore (skiljaktig)
Föredragande revisionssekreterare: Charlotte Dahl

	BILAGA 1 TILL PROTOKOLL 2008-05-13	
		Mål nr Ö 901-07

SÄRSKILT YTTRANDE

Justitieråden Dag Victor och Stefan Lindskog tillägger för egen del följande:

”Som skäl för att tillåta de yrkanden som hon framfört i bodelningsmålet har AKH hänvisat till NJA 2003 s. 460 och gjort gällande att detta avgörande inte rimligen kan innebära annat än att såväl hon som BH har rätt att framställa nya yrkanden i målet så länge som dessa håller sig inom ramen för bodelningen.

I NJA 1997 s. 62 fann Högsta domstolen att den som klandrat en bodelning har rätt att ändra sin väckta talan efter klanderfristens utgång med den begränsning som följer av 13 kap. 3 § rättegångsbalken. Som huvudregel gäller enligt den paragrafen att en väckt talan inte får ändras. Ett av undantagen från huvudregeln är enligt första stycket 3 när yrkandet stöder sig på ”väsentligen samma grund”. Frågan i 2003 års fall var vad som var att anse som den väsentliga grunden i ett mål om klander av bodelning.

En förutsättning för att frågan om en tillämpning av den nu berörda undantagsregeln skall aktualiseras är att den justering som käranden önskar göra av sin talan inte är tillåten redan enligt någon av de andra bestämmelser som finns i lagrummet. Det finns i den delen anledning att

först notera att det enligt tredje stycket i paragrafen inte anses som en (otillåten) ändring av talan om kändanden beträffande samma sak inskränker sin talan eller, utan att saken ändras, åberopar ny omständighet till stöd för sin talan. Med saken avses härvid detsamma som i bestämmelsen i 17 kap. 11 § om doms rättskraft. Kändanden har alltså enligt bestämmelsen alltid möjlighet att som ny grund för en väckt talan åberopa sådana omständigheter som kommer att omfattas av domens rättskraft.

Beträffande bodelning gäller som huvudregel att en sådan inte vinner laga kraft partiellt. En följd av detta är att den som klandrat en bodelning i allmänhet är oförhindrad att som grund för sitt i klandertalan framställda yrkande åberopa andra omständigheter rörande bodelningen än de som han ursprungligen åberopat. Eftersom prövningen i tingsrätt är den första domstolsprövningen föreligger inte heller något hinder mot att åberopa omständigheter som inte åberopats i samband med bodelningsförrättningen (jfr 50 kap. 25 § tredje stycket rättegångsbalken).

Det förtjänar i sammanhanget framhållas att svaranden på motsvarande sätt till grund för ett bestridande kan åberopa andra omständigheter rörande bodelningen än de som kändanden lagt till grund för sin talan. Fristregeln i 17 kap. 8 § andra stycket äktenskapsbalken hindrar inte detta, eftersom den regeln tar sikte på endast rätten att väcka talan. Om kändandens yrkande angår ett visst belopp som den ena maken enligt bodelningsbeslutet har att utge till den andra, kan alltså svaranden – inom de ramar som följer av rättegångsbalken – till stöd för sitt bestridande grunda sin talan på alla bodelningsfrågor som kan påverka beloppsbestämningen.

Utrymmet för att åberopa nya omständigheter i ett mål om klander av bodelning är således betydande såväl för kändanden som för svaranden.

Detta innebär dock inte att det också finns ett motsvarande utrymme för att framställa nya yrkanden. Högsta domstolens ställningstagande i detta mål till fristregeln i 17 kap. 8 § andra stycket äktenskapsbalken innebär att svarande inte efter klanderfristens utgång kan framställa egna yrkanden. Beträffande kändens situation är följande att notera.

Enligt 13 kap. 3 § första stycket 1 rättegångsbalken får känden kräva annan fullgörelse än den om vilken talan väckts, om yrkandet grundar sig på omständighet som inträffat under rättegången eller först då blivit känd för honom. Med annan fullgörelse avses också en kvantitativ utvidgning av den väckta talan. Bestämmelsen, som är tillämplig också i högre rätt, tillåter alltså inte en ändring av yrkandet om detta grundar sig på en omständighet som var känd för känden när talan väcktes.

Som redan berörts får emellertid känden enligt första stycket 3 framställa nytt yrkande om detta stöder sig på väsentligen samma grund som det ursprungligen framställda yrkandet. Ett sådant yrkande är inte tillåtet i högre rätt och får i tingsrätt avvisas om det inte utan olägenhet kan prövas i målet och har framställs sedan huvudförhandling påbörjats eller målet på annat sätt företagits till avgörande. Bestämmelsen är i första hand processekonomiskt motiverad (jfr 14 kap. 1 § rättegångsbalken).

I NJA 2003 s. 460 fann Högsta domstolen att den talan om klander som känden väckt i målet fick anses grunda sig på invändningen mot bodelningen som sådan och att känden därför enligt 13 kap. 3 § första stycket 3 rättegångsbalken hade rätt att vid tingsrätten framställa nya yrkanden som avsåg bodelningen. I motiveringen hänvisade Högsta domstolen bl.a. till att de olika delarna i en bodelning i regel hänger så nära

samman att ett ändrat ställningstagande i en fråga ofta får återverkningar på hur andra frågor i denna skall bedömas.

Högsta domstolens avgörande kan inte anses innebära att käranden vid klander av bodelning alltid, helt oberoende av vilka yrkanden och grunder för dessa som framställts i klandret, skulle vara oförhindrad att i tingsrätten framställa nya yrkanden så länge som dessa ligger inom ramen för bodelningen. Det får antas att en förutsättning för en sådan vidsträckt rätt är att en eller flera grunder för det ursprungliga yrkandet kan sägas innefatta ett mer allmänt ifrågasättande av grunderna för bodelningen. I det fall att käranden för sin ursprungliga talan enbart hänfört sig till mer specifika grunder, som felaktig värdering av viss egendom eller att viss egendom skall eller inte skall ingå i delningen, torde yrkanden som avser helt andra delar av bodelningen inte kunna sägas stöda sig på väsentligen samma grund.

För en sådan mer försiktig tolkning av Högsta domstolens avgörande får också det intresset anses tala, att det motverkar en obalans i parternas processuella ställning i de fall då en bodelning klandrats av endast den ena parten.”

	BILAGA 2 TILL PROTOKOLL 2008-05-13	
		Mål nr Ö 901-07

SKILJAKTIG MENING

Justitierådet Lena Moore är skiljaktig på sätt framgår av följande yttrande:

”Frågan i målet gäller om en make som själv inte väckt talan inom klanderfristen har rätt att framställa egna yrkanden i rättegången vid tingsrätten.

Frågan är inte reglerad. Bestämmelsen i 17 kap. 8 § andra stycket andra meningen äktenskapsbalken, om att en make som inte har klandrat bodelningen inom klanderfristen har förlorat sin talan, innebär att bodelningen vinner laga kraft om ingen av makarna klandrat bodelningen inom fristen. Av bestämmelsen framgår således att en make inte får väcka talan efter utgången av fristen. Av bestämmelsen framgår däremot inte om svaranden skulle kunna framställa egna yrkanden i rättegången sedan andra maken klandrat bodelningen inom klanderfristen. Frågan har inte tidigare prövats av Högsta domstolen (se dock minoriteten i NJA 1983 s. 635). Enligt doktrinen finns det, i avsaknad av uttryckligt lagstöd, inte någon rätt för andra maken att ”anslutningskandera” en bodelning (se bl.a. Teleman i Ds 2005:34 Några bodelningsfrågor, s. 159 f. och Svensk familjerättspraxis, En kommentar, s. A VII:24, supplement 26, juni 2007).

Frågan har samband med frågan om kändens rätt att efter klanderfristen framställa nya yrkanden. Den frågan har besvarats i rättsfallet NJA 1997 s. 62. Högsta domstolen konstaterade där att frågan om en taleändring får göras efter utgången av en talefrist torde få lösas utifrån en tolkning av varje enskild regel om talefrist. I rättsfallet fann Högsta domstolen att den som har klandrat en bodelning har rätt att efter klanderfristens utgång ändra sin väckta talan, med den begränsning som följer av 13 kap. 3 § rättegångsbalken.

I rättsfallet NJA 2003 s. 460 konstaterade Högsta domstolen att en tillämpning av reglerna om ändring av talan i 13 kap. 3 § rättegångsbalken leder till att nya yrkanden skall godtas om de stöder sig på väsentligen samma grund som den tidigare väckta klandertalan. Högsta domstolen fann att grunden för ett i en klanderprocess framställt yrkande var invändningen mot bodelningen som sådan, inte de påstådda felaktigheterna i bodelningen. För denna mer sammanhållna syn talade enligt Högsta domstolen att de olika delarna i en bodelning hänger så nära samman att ett ändrat ställningstagande i en fråga ofta får återverkningar på hur andra frågor skall bedömas. Vidare framhöll Högsta domstolen, med hänvisning till 1997 års rättsfall, att en bodelning enligt huvudregeln inte vinner laga kraft partiellt. Samma uppfattning hade minoriteten redovisat i rättsfallet NJA 1983 s. 635 bl.a. med argumentet att svaranden i klanderprocessen med anledning av kändens talan kan komma att framställa yrkanden som föranleder rätten att ändra bodelningen även i sådana delar som inte angripits av känden.

Det finns ett antal omständigheter som talar för att svaranden bör kunna framställa egna yrkanden i rättegången, och då särskilt det förhållandet att den make som klandrat bodelningen kan framställa nya yrkanden efter klanderfristens utgång. Genom att nya yrkanden kan gälla en helt annan del av bodelningen än den som ursprungligen klandrats måste hela bodelningen

sågas vara föremål för en omprövning i tingsrätten. Detta följer även av att part i rättegången vid tingsrätten har ansetts kunna föra in yrkanden och omständigheter som inte förekommit vid bodelningsförrättningen (NJA 2003 s. 460). Den make som valt att klandra bodelningen måste i alla händelser räkna med att den förda klandertalan kan aktualisera ändringar även i andra delar än de som käranden angripit. Detta gäller särskilt om rätten väljer att återförvisa ärendet till bodelningsförrättaren, t.ex. för en ny lottläggning (17 kap. 8 § tredje stycket äktenskapsbalken; se NJA 1997 s. 62 och minoriteten i NJA 1983 s. 635 samt Tottie, Äktenskapsbalken, 1990 s. 554). Vid en sådan ny bodelningsförrättning har båda makarna möjlighet att föra in nya frågor och nytt material. Den nya bodelningen kan i sin tur klandras och då även av den make som inte klandrade den första bodelningen.

Att mot den nu redovisade bakgrunden neka den make som inte klandrat bodelningen att framställa egna yrkanden i rättegången är inte ändamålsenligt och skulle medföra en oacceptabel obalans mellan parterna. Ordalydelsen i 17 kap. 8 § andra stycket äktenskapsbalken hindrar inte att svaranden tillåts att framställa egna yrkanden och jag anser att bestämmelsen måste tolkas i belysning av 2003 års rättsfall. Tillfogas kan också att det numera snarare är regel än undantag att svaranden får framställa egna yrkanden i familjerättsliga mål (se bl.a. NJA 1993 s. 666 och s. 751, förarbetsuttalandena till 6 kap. 7 § föräldrabalken i NJA II 1978 s. 379 och 381 samt 14 kap. 5 § äktenskapsbalken; se också Högsta domstolens beslut den 14 mars 2008 i mål Ö 847-07 där svaranden ansågs ha rätt att få sina egna yrkanden prövade trots att käranden återkallat sin talan). I bodelningsmål är en sådan möjlighet särskilt motiverad eftersom svaranden – till skillnad från vad som t.ex. gäller i fråga om vårdnad och umgänge – är förhindrad att själv väcka en egen talan. En fördel med en sådan ordning är också att onödiga rättegångar undviks

genom att makarna inte behöver klandra bodelningen ”för säkerhets skull” (se bl.a. Teleman, a.a. s. 160).

Jag anser därför att AKHs yrkanden skall tillåtas.

Situationen hade varit en annan om Högsta domstolen hade intagit motsatt ståndpunkt i 2003 års rättsfall och funnit att grunden för klandertalan är mer direkt knuten till de påstådda felaktigheterna i bodelningen och inte tillåtit käranden att framställa de nya yrkandena. Om rättsläget hade varit sådant hade det inte funnits några skäl att frångå regeln om att svaranden i princip inte får framställa egna yrkanden i målet. Samma synsätt gav Svea hovrätt uttryck för i RH 2000:28 (anmärkt i Fitger: Kommentaren till rättegångsbalken, s. 42:16 b, supplement 33, mars 2001; numera överspelat genom 2003 års rättsfall) som i sitt beslut utgick från att kärandens möjligheter att framställa nya yrkanden efter klanderfristens utgång var begränsade; ”på grund härav” kunde, enligt hovrätten, inte heller svaranden tillerkännas någon rätt att framställa nya yrkanden efter klanderfristens utgång.”